

CHET TILINI O‘QITISH METODLARI VA PRINSIPLARI.

Sultamuratova Nargiza.

Qoraqalpog‘iston Respublikasi Nukus shahri 42-sonli maktab
ingliz tili fani o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Chet tilini o‘rgatish va o‘qitish metodikasi, metod va prinsiplar rivojlanish tarixi, qo‘llash usullari haqida.

Kalit so‘zlar: metodika, chet tili, uslublar, audiolingval, audiovisual.

РЕЗЮМЕ

Об истории развития методики преподавания и изучения иностранных языков, методах и принципах, способах применения.

Ключевые слова: методика, иностранный язык, методы, аудиоязык, аудиовизуальный.

SUMMARY

About the history of the development of foreign language teaching and learning methodology, methods and principles, methods of application.

Keywords: methodology, foreign language, methods, audio language, audiovisual

Chet til o‘qitishdagi ilg‘or tajribalami o‘rganish, umumlashtirish va yoyishdan ko‘zlanadigan maqsad ham ijobiy natijalarni qo‘lga kiritishga qaratiladi. Ilg‘or ish tajribasi umumiy tarzda (chet til o‘qitish tajribasi) yoki ayrim kichik soha (mas. dars boshlanishida til muhitini yaratish, murakkab Grammatik hodisani amaliy o‘rgatish kabi)lami analiz-sintez metodi yordamida tadqiq qilishdan iborat.(I. 20 b)

Tarixan metodlar to‘rt guruhga birlashtirilib, ulaming nomlariga „tarjima“, „to‘g‘ri (yoki tarjimasiz)“, „qiyosiy (yoki ongli-qiyosiy)“, „aralash“ so‘zlarini aniqlovchi sifatida qo‘shib aytiladi. Shunday qilib, chet til o‘qitishning bir necha asrlik tarixidagi barcha metodlar ushbu to‘rt toifaga to‘plangan. Ulaming har birini qisqacha tahlil qilish talab etiladi, chunki bugungi metodikada ulaming ayrim xususiyatlari muayyan shaklda qo‘llanilmoqda.(I. 75 b)

Tarjima metodi. Ushbu metodning nomi, odatda, „tarjima metodlari“ termini bilan ko‘plikda ishlatiladi. Nomiga ko‘ra ma’nosini bilib olish qiyin emas: chet til materiali ona tiliga tarjima qilinadi. Yevropada, avvalo, yunon tili, keyinchalik lotin tili o‘rgatilganda tarjima tushunish usuli qilib olingan. XVIII asming ikkinchi yarmi va XIX asr davomida fransuz tili, XX asrda esa ingliz tili va, nihoyat, nemis tili, tarjima orqali o‘rganib kelindi. Musulmon dunyosida esa asosan arab tili, qisman fors tili chet tillar sifatida o‘rganilar edi. o‘lik (mas. lotin) va jonli tillar tarjima metodi bilan o‘rgatilib, bu jarayon mantiqiy tafakkumi pvojlantirish omili hisoblab kelindi. Arab tili esa islom dini asarlarini o‘rgatish vositasi bo‘lib, uni ko‘pchilik talabalar quruq yodlash orqali o‘rganishar edi. Oliy diniy o‘quv yurtlarida arab, fors, turkiy va b. tillar o‘rganilgan.(I. 76 b)

To‘g‘ri metodi. Metod nomining kelib chiqishiga asosiy sabab shundan iboratki, to‘g‘ri metodda o‘qitish chog‘ida ona tilini chetlab o‘tib, chet til so‘zi bilan predmet orasida bevosita assotsiatsiya (fikran bog‘lanish) o‘rnatishga urinib ko‘rilgan. Chet til grammatikasini o‘rgatishda ham xuddi shunday metodik yo‘l tutilgan: grammatik ma’no bilan forma o‘rtasida bevosita bog‘lanish hosil qilmoqchi bo‘lishgan. To‘g‘ri metodning dunyoga kelish sababini chet tillarni amaliy o‘rganish maqsadidan qidirish joizdir. o‘tgan asrning oxirlariga kelib, G‘arbiy Yevropa mamlakatlari va Amerika Qo‘shma Shtatlarida chet til o‘qitishni isloh qilish natijasida ushbu metod kashf etilgan. Keyinchalik bu metod Osiyo, Afrika va boshqa qit‘alarga ham tarqalgan. Ona tili ishtirokisiz chet tilni o‘rgatishga intilishlar to‘g‘ri metod, induktiv metod, tabiiy metod kabi terminlar bilan yuritila boshlangan. Ushbu metodlardan ko‘zlanadigan asosiy maqsad chet tilni amaliy jihatdan o‘rgatishdir. Ona

tilini o‘rganish shartsharoitlari bu metodda o‘zgarishsiz qabul qilina bergan. To‘g‘ri metodning zamonaviy ko‘rinishlaridan ikkitasi — audiolingval va audiovizual metodlari ko‘p tarqalgan. Audiolingval metodning asoschilari (mashhur Amerika metodistlari Charlz Karpenter Friz va Robert Lado) fikrlariga binoan chet til amaliy va ta‘limiy maqsadda o‘rganiladi. Til materiallaridan chet til jumalari (nutq namunalari)ni tanlash va o‘rgatishga muhim o‘rin beriladi. Nutq faoliyati turlarini o‘rganish tartibi quyidagicha kechadi: tinglab tushunish—gapirish—o‘qish— yozuv. Og‘zaki nutq chet tilda aloqa vositasi sifatida, yozma nutq esa og‘zaki nutq materiali asosida o‘rgatiladi. (I . 76-77 b)

To‘g‘ri metodining zamonaviy ko‘rinishlaridan ikkitasi-audioingval va audiovisual metodlari ko‘p tarqalgan. Audiolingval metodining asoschilari (mashhur Amerika metodistlari Chariz Karpenter Friz va Robert Lado) fikrlariga binoan xorijiy amaliy va ta‘limiy maqsadda o‘rganiladi. Til materiallaridan xorijiy jumalari (nutq namunalari)ni o‘rganish va o‘rgatishga muhim o‘rin beriladi. Nutq faoliyati turlarini o‘rganish tartibi quyidagicha kechadi: tinglab tushunish-gapirish-o‘qish-yozuv. Og‘izaki nutq xorijda aloqa vositasi sifatida, yozma nutq esa og‘zaki nutq materiali asosida o‘rgatiladi. Muallimlar audiolingval metodining bir qancha ijobiy xossalarini maktab tajribasidan biladilar. Chunonchi, nutq namunalarining til o‘rgatish birligi darajasiga qo‘llanilishi, og‘zaki nutqning ilgirilashi, og‘zaki nutqning materialida o‘qish va yozuvning o‘rganilishi V-VII sinflarda tegishli o‘zgarishlar bilan qabul qilingan. Audiolingval metodining ayrim qonuniyatlari bizning sharoitga to‘g‘ri kelmasligi maktab darsliklariga xisobga olingan. masalan: nutq namunalari ong ishtirokisiz va hech qanday qoidalar berilmasdan o‘rgatilishi undagi g‘ayri ilmiy ko‘rsatmalardir. Faol va passiv til materialini farqlagan xolda ularning o‘zlashtirilishiga befarq qarashadi .Bu ham noto‘g‘ri metodik yo‘l-yo‘riqdir. Audiolingval metodni olib ko‘raylik. Bu metodning yuaga kelishiga lingvistika fanidagi o‘zgarishlar , yani structural oqimni ta’siri bo‘ldi. (II . 25 b)

Adabiyotlar:

1. J.Jalolov’’Chet tili o‘qitish metodikasi’’-Toshkent 2012
2. Dj.Shabanov’’Chet tilini o‘qitish metodikasi va zamonaviy texnologiyalari’’-Toshkent 2009.

